

A szolidaritás éve

Diákmozgalmak és tanári megmozdulások 2022-ben Magyarországon

2022-ben az oktatási rendszer megváltoztatásáért és a tanári pálya vonzerejének növeléséért zajló tanári, illetve diákmozgalmak történetében léptékváltás történt. A pedagógusok és a diákok aktivitása is kilépett a „nagyvárosi buborékból”, a megmozdulások országos méreteket öltöttek, minden megyére és településtípusra kiterjedtek.

Bevezetés

A kormányzat a párbeszéd és a pedagógus munkavállalók sztrájkjogának korlátozására, a valódi érdekérvényesítés ellehetetlenítésére törekedett. A korábbi béremelési ígéretekkel a tavasszal lezajlott országgyűlési választások után visszavonták.

A diákok alulról szerveződő szolidaritási mozgalma részben a már létező szervezeti keretekre, részben az együttműködés új formáira épült. A tanárok körében is kialakultak újfajta helyi, illetve úgynevezett városközi hálózatok a korábban is aktív ágazati érdekvéviselői szervek, szakszervezetek és szakmai testületek mellett. A diákok mozgalmi a tanároktól függetlenül szerveződtek, és autonóm módon működtek, de az őszi időszakban a tanárok és a diákok már együttműködtek egymással, és tevékenységük egy részét összehangolták.

A diákmozgalmak nem várt ereje és szolidaritása tette lehetővé, hogy a kormányzat által marginalizálni kívánt tanári munkabeszüntetés számos esetben mégis érvényesülni tudott, az őszi és téli hónapokban már egész intézmények álltak le napokra, vagy akár hosszabb időre. Először jelent meg Magyarországon szélesebb körű polgári engedetlenség az oktatási szférában. A kormányzati retorzió erősítette az oktatási rendszer és az oktatáspolitikai kritikáját, és a tiltakozó mozgalmak radikalizálódását vetítette előre.

A tanulmány célja a 2022-ben zajlott tanári, illetve diákakciók történeti és szociológiai kontextusának rövid áttekintése, a tiltakozások hátterében zajló mélyebb folyamatok, illetve a diákmozgalmak követeléseinek rövid elemzése, lehetséges kutatási irányokra is utalva.

A pedagógusok tiltakozó akciói

A rendszerváltás utáni első két évtizedben a direkt tanári akciókat, demonstrációkat és sztrájkokat elsősorban a szakszervezetek szervezték. 1995-ben az alacsony közalkalmazotti bérek miatt, 2006 és 2008 között pedig elsősorban az iskolabezárások és összevonások, illetve az ezek miatt bekövetkező elbocsátások ellen szerveztek akciókat.¹

2011-től kezdve újfajta szerveződések kezdték meg tevékenységüket. Az Equity Méltányos Közoktatásért Egyesület a készülő új köznevelési törvény (2011. évi CXCV. törvény) kritikáját vállalta.² A divatosá vált „hálózatosság” jegyében formálódott a

Hálózat a Tanszabadságért nevű szervezet és az Agora Oktatási Kerekasztal.³ Ezek tematizált kritikát fogalmaztak meg az érdemi társadalmi vita és konszenzus nélkül elfogadott új köznevelési törvény és az erre épülő központosított oktatási rendszer elvi és gyakorlati kereteivel szemben. A monolit kormányzati akarattal szemben ezek a szervezetek nem tudtak érdemi érdekérvényesítő erőt felmutatni.

A „köznevelés rendszerének” nevezett, átszervezett közoktatás működési hibái rövid időn belül felszínre kerültek, egy ötéves periódus után teljesen nyilvánvalóvá váltak a rendszer korlátai és káros következményei, illetve az intézmények mindennapos működésének súlyos nehézségei. Az elégedetlen tanárok 2016-ban életre hívták a Miskolcra induló Tanítanék Mozgalmat.⁴ A pedagógusbérek reálértékének csökkenése és a bérfejlesztés elmaradása miatt a szakszervezetek tevékenysége ismét aktívabbá vált 2018-tól kezdődően,⁵ de az érdekérvényesítés lehetőségeit 2020 márciusától a világjárvány és az ezt követő rendkívüli állapot bevezetése lehetetlenné tette.

2022 elejére az emelkedő infláció még élesebben hozta felszínre a pedagógusok bérhátrányának kérdését, a COVID-járvány enyhülése pedig felvetette a jogi szabályozás megváltoztatásának lehetőségét. Ekkorra már széles körű elégedetlenség alakult ki a pedagógus szakma csökkenő vonzereje és presztízse, az ezzel összefüggő vélt és valós tanárhány, illetve a „köznevelés rendszerének” merev és korszerűtlen, központosított, a tanári és intézményi autonómiát korlátozó, sokak által hibásnak vélt jellemzői miatt.

Fontos lehet megragadni azt a jelenséget, hogy a közoktatás kritikusainak rendkívül széles mezőnyében egyaránt található a rendszert kívülről megváltoztatni kívánó szereplőket, a rendszert belülről megreformálni igyekvő aktorokat, illetve „forradalmárokat”. Hasonlóan tág spektrumban láthatjuk a változást óhajtok között a jelenlegi politikai hatalomhoz teljesen vagy részben lojális, illetve a vele szemben maximális averzióval élő szereplőket. Ezek a különböző aktorok más-más tevékenységi körökben és szerepekben igyekeztek tenni az oktatási rendszer javításáért és megváltoztatásáért. Az oktatás különböző területein rendelkeznek szakértelemmel, illetve a szerveződések különböző formáiban tudták tevékenységüket kamatoztatni. Együttes tevékenységükből gyümölcsöző együttműködés is kialakulhatott. Vannak, akik jól tárgyalnak, mások hatékonyan motiválnak, megint mások ügyesen tudnak rendezvényeket szervezni. Kérdés volt, hogy hol tudnak ezek a különböző háttérű, tudású, mentalitású aktorok közös nevezőket találni. A bérkövetelések kerülnek-e a középpontba, vagy az intézményi és tanári autonómia hiánya? Elegendő-e csak a bérekről és a szakma megbecsültségéről beszélni, vagy az oktatási rendszer teljes átalakítását kell követelni? Hogyan viszonyulnak majd ehhez a diákok és a szülők? Hogyan lehet a hatalmi érdekek és a szakma, illetve a diákság érdekei között valamilyen kompromisszumot kikényszeríteni? Hogyan fogalmazható meg valamilyen „nemzeti érdek”, és ki fogalmazhatja ezt meg a kormánnyal szemben?

A kormányzat 2022 kezdetétől kezdve arra törekedett, hogy a tiltakozó, változást követelő aktorok jelentőségét ignorálja, praktikusán nem vett róluk tudomást. „A politikusok gyakran nem vesznek róla tudomást, hogy az oktatáspolitikai csapatjáték.” (Kozma, 2012). Ez a klasszikus helyzet alakult ki 2022-ben Magyarországon is. A nyilvánosság és a közvélemény erején múlott, hogy a kormányzat belássa: taktikája elhibázott. Ebben pedig a diákoknak volt kulcsfontosságú szerepük.

Nagyon sokat ártott a magyar oktatás ügyének és gyakorlatilag elkerülhetlenné tette a helyzet elmérgesedését, hogy a kormányzat minden eszközzel igyekezett megakadályozni a szakszervezetek által 2022. január végére meghirdetett rövid, kétórás figyelmeztető sztrájkot. Először jogi úton igyekeztek a sztrájkot lehetetlenné tenni, majd ennek kudarca után egyes tankerületek telefonos fenyegetésekkel igyekeztek a sztrájkot kívánó tanárokat lebeszélni a munkabeszüntetésről. Ez a magatartás ellentétes hatást váltott ki, és elszántabbá tette az elégedetleneket. Ezt követően a vészhelyzetet feloldó 2022. évi V. törvény fektette le a sztrájkjog új szabályozását, mely lényeges

visszalépést jelentett a pandémia előtti állapotokhoz képest, és illeszkedik a munkavállalói jogok szűkítését célzó, 2010-ben elkezdődött folyamatba. Az elégséges szolgáltatás szabályozásának megváltoztatása jelentősen megnehezítette az érdekérvényesítő sztrájkjog alkalmazását.

A márciusban kezdődő, úgynevezett „gördülő sztrájk” a korlátozott sztrájkjog keretei között próbálta folytatni a munkavállalói küzdelmet. Az új helyzet egy lényeges felismeréssel járt a pedagógus munkavállalók körében, amellet, hogy folyamatos vitákat generált a célok eléréséhez szükséges eszközökről. Nyilvánvalóvá vált, hogy a sztrájk önmagában nem elég ahhoz, hogy kellő nyomást tudjon gyakorolni a döntéshozókra. Utcai demonstrációk, flashmob-akciók, performanszok, élőláncok, köztéri éneklések, tankerület-blokádok szerveződtek. Ezek újabb, korábban kevésbé aktív aktorokat vontak be a különböző megmozdulásokba. Számos helyi, települési és településközi szervezet alakult direkt akciók szervezésére. Ilyen például a Pécsi Oktatási-Nevelési Társulás (PONT) vagy a Szegedi Tanárok Együttműködési Platformja (STEP). Különböző települések és intézménytípusok pedagógusai kerültek így egymással kapcsolatba. Ezeket a szerveződések törekennék teheti azonban, hogy a bennük aktív részvételt vállalók vélhetően nagyon különböző mértékben kívánják radikalizálni tevékenységüket.

A sztrájkjog korlátozása viszont abban a tekintetben nem tévesztett célt, hogy a tanárok egy részét elbizonytalanította. A hatékonyság érzése, élménye nélkül sokan nem kívántak munkabeszüntetést folytatni, különös tekintettel arra, hogy a sztrájk közvetve a diákok előmenetelét is hátrányosan befolyásolhatja. A pedagógusok jelentős része úgy érezte, hogy a sztrájk kontraproduktív lehet, és ezért nem kapcsolódott be a munkabeszüntetésekbe, a szolidaritási akciókban és a demonstrációkban viszont részt vett.

Vita alakulhatott ki arról is, hogy mi jelenti az igazi szakmai elkötelezettséget: a politikával szembeni türelem, a munka rendületlen folytatása a diákok érdekében az egyre elviselhetetlenebb körülmények ellenére, vagy a diákok és a szakma érdekében végzett, lehetőleg minél aktívabb és látványosabb kiállítás és cselekvés. Az előbbi érvelés elsősorban rövidtávú érdekeket vett figyelembe, a másik álláspont viszont abból indult ki, hogy a rendszer korrekciók nélküli fenntartása hosszabb távon károkat okozhat, hogy kisebb gondot okozna egy időleges leállás, a rendszer blokkolása.

A szakszervezetek és mintegy kéttucatnyi további formáció – beleértve a korábban már említett Tanítanék Mozgalmat és a Hálózat a Tanszabadságért nevű szervezetet is – kilenc pontban foglalták össze követeléseiket. Érdemi és nyilvános párbeszédet, az oktatásról szóló hiteles tájékoztatást igyekeztek kikényszeríteni a kormánytól. Követelték a tanárok lejáratásának és megfélemlítésnek beszüntetését, a polgári engedetlenség miatt állásukból elbocsátott kollegák visszahelyezését. Megbecsülést, versenyképes, értékálló béreket és érdekérvényesítő sztrájkjogot kívántak a pedagógusoknak. Indítványozták a nemzeti Alaptanterv felülvizsgálatát és megújítását, a szabad tankönyvválasztás visszaállítását, az óraterhek csökkentését. Hangsúlyozták a felelős, hozzáértő oktatáspolitiká fontosságát és az önálló oktatási minisztérium szükségességét. Modern, esélyteremtő oktatást követeltek mindenkinek az óvodától az egyetemekig.

Az érdekérvényesítő sztrájk nehezítése kiváltotta a polgári engedetlenség, tehát a törvényi keretek átlépésével zajló, elégséges szolgáltatások biztosítása nélküli munkabeszünetések elterjedését. Ezek az akciók általában intézményileg, illetve az intézményeken belül is elszigetelt akciók voltak, bár országszerte elterjedtek. Az egyes intézményeken belül általában csak a dolgozók kisebb része vett részt bennük, országos szinten a munkabeszünetések mintegy 10 százaléka volt polgári engedetlenség.⁶ A törvénysértést felvállaló tanárok a polgári engedetlenség klasszikus értelmezésére, például Henry David Thoreau gondolataira hivatkozhattak, az erkölcsi, morális szempontokat a törvény betűjénél fontosabbnak tartva (Thoreau, 1849). A polgári engedetlenség megítélését árnyalta a szeptemberben elkezdődött elbocsátási hullám. Míg egyrészt a retorziók okozta elkeseredés növelte a tanári mozgalmak és a diákakciók intenzitását, másrészt felvetette azt a kérdést, hogy a kormány nem kap-e így egy számára kedvező lehetőséget arra, hogy a törvénytelen tevékenység vádját ürügyül felhasználva megtisztítsa az oktatási rendszert a számára nemkívánatos, rendszerkritikus elemektől, a diákokat még hátrányosabb helyzetbe hozva ezzel.

A szakszervezetek és mintegy kéttucatnyi további formáció – beleértve a korábban már említett Tanítanék Mozgalmat és a Hálózat a Tanszabadságért nevű szervezetet is – kilenc pontban foglalták össze követeléseiket. Érdemi és nyilvános párbeszédet, az oktatásról szóló hiteles tájékoztatást igyekeztek kikényszeríteni a kormánytól. Követelték a tanárok lejáratajának és megfélemlítésnek beszüntetését, a polgári engedetlenség miatt állásukból elbocsátott kollégák visszahelyezését. Megbecsülést, versenyképes, értékálló béreket és érdekérvényesítő sztrájkjogot kívántak a pedagógusoknak. Indítványozták a nemzeti Alapanterv felülvizsgálatát és megújítását, a szabad tankönyvválasztás visszaállítását, az óraterhek csökkentését. Hangsúlyozták a felelős, hozzáértő oktatáspolitikai fontosságát és az önálló oktatási minisztérium szükségességét. Modern, esélyteremtő oktatást követeltek mindenkinek az óvodától az egyetemekig.

2022 őszi félévében a diákok akcióinak támogatásával tevékenységének intenzitását tekintve két jelentős eredményt tudott elérni a tanári mozgalom. A sztrájkok és demonstrációk kiléptek a korábbi, elsősorban Budapestre és néhány megyeszékhelyre korlátozott körből, és országossá váltak. Az akciók minden megyére kiterjedtek, és olyan kistérségeken is megjelentek, mint a néhány száz fős Mozsgó, Somogyapáti vagy Zagyvarákos. Jelentős fegyvertény, hogy nem állami fenntartású intézmények is csatlakoztak a tiltakozásokhoz: egyre nagyobb számban kapcsolódtak be az akciókba egyházi, alapítványi, nemzetiségi vagy felsőoktatási fenntartású intézmények.⁷ A diákokkal és a szülőkkel együttműködve sikerült elérni, hogy a sztrájkok érezhetővé váltak: novemberben és decemberben már napokra, vagy akár hosszabb időre is leálltak egyes intézmények.

A tanárok melletti társadalmi szimpátia részeként szolidaritást vállaltak a sztrájkoló és tüntető pedagógusokkal zenészek, írók, más értelmiségiek. Fontos megemlíteni a Magyar Tudományos Akadémia támogató állásfoglalásait is. Az MTA Vezetői Kollégiuma, Közoktatási Elnöki Bizottsága, Filozófia és Történettudományok Osztálya biztosította támogatásáról a tanárok követeléseit az év során, majd ezeket követően decemberben az Akadémia Elnöksége is nyilatkozatot bocsátott ki a közoktatás helyzetéről. Ebben az állásfoglalásban hangsúlyozták, hogy a közoktatásról folyó nyilvános párbeszédbe minden érintettet be kell vonni, az intézményeknek szakmai autonómiát kell biztosítani, illetve aláhúzták, hogy kormányzati ciklusokon átívelő fejlesztési programokra van szükség a közoktatásban. Szorgalmazták, hogy a polgári engedetlenség miatt elbocsátott tanárokat helyezték vissza állásaikba.⁸

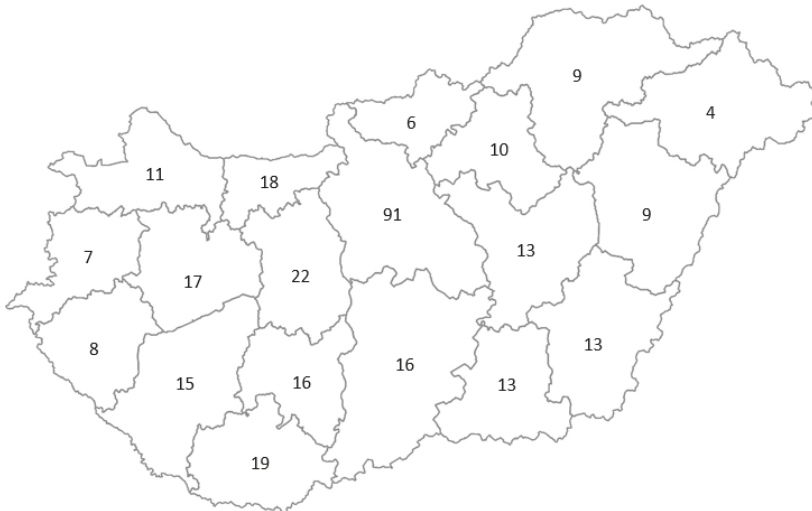
A Civil Közoktatási Platform (CKP) nevű civil szervezet az év kezdetétől igyekezett országos jelleggel összegyűjteni a tiltakozó akciók adatait. Ezek elsősorban a szakszervezetektől, illetve helyi szerveződésektől begyűjtött, pontatlan adatok. Valószínűleg számos akciót nem regisztráltak, az adatok csak annyit mutatnak meg, hány esemény történt meg *biztosan*. Csak becslésekbe lehet bocsátkozni arról, hogy a tiltakozások

mekkora része nem került bele a nyilvántartásokba. A kormányzat pontosabb számokkal rendelkezhet a sztrájkokról és a polgári engedetlenségi akciókról, ezeket azonban nem teszi nyilvánossá. Az erre vonatkozó adatokat ugyanakkor a nehézkes közérdekű adatkézési eljárással a nyilvánosság elé lehetne tárni. Mindezek tekintetbe vételével érdemes az adatok alapján néhány tendenciára felhívni a figyelmet. A CKP összesítése szerint 2022 második félévében 2740 tiltakozó akció, sztrájk, polgári engedetlenség, demonstráció zajlott le országsszerte mintegy 317 település 1098 intézményének részvételével. Az összesítések az összevont intézmények tagintézményeit külön intézménynek tekintik.⁹

A tanári akciók országos elterjedése a ckipinfo.hu¹⁰ adatai alapján az 1. ábrán látható.

1. ábra. Tiltakozó intézmények száma megyénként

2. ábra. Települések száma megyénként, ahol valamilyen tanári tiltakozó akció zajlott a ckipinfo.hu¹¹ adatai alapján

Az adatokból látszik, hogy a tiltakozó akciók minden megyére kiterjedtek (1. ábra). A nagyvárosoktól a kis falvakig különféle települések reprezentáltak. A tiltakozó intézmények mintegy harmada budapesti. Pest megye Budapest nélkül is felülreprezentált a megyék között, itt 228 intézmény kapcsolódott be az eseményekbe. A többi megye közül kiemelkedik Csongrád-Csanád, elsősorban az erős szegedi aktivitás miatt. Ezt követi Fejér és Baranya, ahol a települések száma is kicsit magasabb, mint az ország más részein (2. ábra). Szembeszökő még, hogy Észak-Magyarországon, elsősorban Nógrád és Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében kisebb a mért tiltakozás, mint az ország más részein. A megyeszékhelyeket tekintve látványosan hiányzik Salgótarján: itt egyetlen intézményi tiltakozásról sem érkezett jelentés.¹²

Pest megyében, elsősorban a budapesti agglomerációban széles körűvé, „szabályszerűvé” vált a tiltakozás. A többi megyében elsősorban a városok aktivitása jellemző, mellettük általában csak 15-20 falu, kistelepülés iskoláiban történtek megmozdulások. Nem zárhatjuk ki, hogy egyes kistelepülési intézmények számára az állami fenntartás előnyösebb helyzetet teremthetett, és az ott dolgozó tanárok ezért elégedettebbek lehetnek. Azt is vélelmezhetjük, hogy a helyi közösség támogatása is sokat számíthat, hiszen a kistelepülések iskolái részei a helyi közösség életének. A hagyományos „falubölcső”, tanácsadója, illetve hasonló tanítói szerepek talán kevésbé élnek már, de azt vélelmezhetjük, hogy a kisebb településeken inkább a helyi közösség ügyei érdekesek, mint az országos, nagypolitikai kérdések. Lehetséges, hogy a korlátozottabb munkaerőpiaci lehetőségek miatt alapvetően az állásföltés áll a jelenség háttérében, bár ezzel szemben ellenpéldaként állnak az azonos régiókban fekvő kistelepüléseken tiltakozó intézmények.

Nem zárható ki az sem, hogy a kistelepülési intézményeket megszüntetéssel való fenyegetéssel is lehetett befolyásolni a sztrájkhangulat letörésére. Indokolt lehet a megszüntetéssel való félelem. Valószínűleg még nem merültek feledésbe a rendszerváltás előtti körzetesítések negatív tapasztalatai, illetve még élénken élnek az önkormányzati fenntartás időszakának finanszírozási bizonytalanságai, a fejkvóta-rendszer hatásai (Forray R., 1998). A kisiskolai lét minden nehézsége, hátránya ellenére vélelmezhető, hogy a helyi közösség és a helyi tanári kollektíva számára egyaránt rendkívül fontos az iskola megtartása, és nem szeretnék az iskola létét kockáztatni. „Az iskola a társadalom szimbolikus jelenlétét fejezi ki, a kulturális tőkéből való részesedést, a gyermekek sorsáért viselt társadalmi felelősséget. Hiánya pedig a mindezekről való megfosztottság érzetét kelti.” (Forray R., 1998) Izgalmas kutatási irány lehet a kistelepülési iskolák, illetve közösségek tanársztrájkhoz való viszonyulásának további elemzése.

Az intézmények típusa és fenntartója szerinti eloszlás vizsgálata szintén érdekes tanulságokkal szolgál. Jól látható az egyházi, alapítványi, nemzetiségi önkormányzati, illetve felsőoktatási fenntartású intézmények szolidaritása (1. táblázat). Az állami intézmények közül százalékos arányukhoz képest erősen reprezentáltak a gimnáziumok és a 12 évfolyamos iskolák (ha egy intézményben többfajta képzés mellett gimnáziumi képzés is létezik, akkor azt ebbe a kategóriába soroltam), az óvodák és a szakszolgálatok reprezentáltságára is érdemes felfigyelni. A legtöbbet tiltakozó 31 intézmény listáján is elsősorban gimnáziumok szerepelnek (2. táblázat). Meglepő azonban, hogy mennyire alacsony a szakképző intézmények részvétele, annak ellenére, hogy az oktatási rendszer alapvető problémái a szakképző intézményeket hasonlóan érintik, mint a többieket.

1. táblázat. Tiltakozó intézmények típus/fenntartó szerint a ckpinfo.hu adatai alapján
(a tagintézmények külön intézménynek számítanak)

Típus / fenntartó	Tiltakozó intézmények száma
Állami általános iskola	448
Állami gimnázium és 12 évfolyamos iskola	200
Állami/önkormányzati óvoda	119
Szakszolgálat	58
Egyházi fenntartású intézmény	56
Egyéb (alapítvány, nemzetiségi önkormányzat) fenntartású intézmény	37
Állami szakképző intézmény	37
Állami gyógypedagógiai intézmény	31
Felsőoktatási fenntartású intézmény	13
Állami művészeti intézmény	9
Állami kollégium	5
Nincs adat	50

2. táblázat. A legtöbb tiltakozó akciót szervező intézmények 2022 őszi félévében a ckpinfo.hu adatai alapján

Helyezés	Intézmény neve	Település	Fenntartó, típus	Megmozdulások száma
1	Fóti Népművészeti Szakgimnázium és Gimnázium	Fót	gimnázium	19
2	VII. Kerületi Madách Imre Gimnázium	Budapest	gimnázium	15
3	Budapest XX. Kerületi Kossuth Lajos Gimnázium	Budapest	gimnázium	15
4	Budapest II. Kerületi Móricz Zsigmond Gimnázium	Budapest	gimnázium	13
5	Jelky András Iparművészeti Szakgimnázium	Budapest	gimnázium	12
6	Budapest II. Kerületi II. Rákóczi Ferenc Gimnázium	Budapest	gimnázium	12
7	Bethlen Gábor Általános Iskola és Gimnázium	Budapest	12 évfolyamos	12
8	Veres Pálné Gimnázium	Budapest	gimnázium	11
9	Szigetszentmiklósi József Attila Általános Iskola	Szigetszentmiklós	általános iskola	11
10	Pasaréti Szabó Lőrinc Magyar-Angol Két Tanítási Nyelvű Általános Iskola és Gimnázium	Budapest	gimnázium	11
11	Kispesti Kós Károly Általános Iskola	Budapest	általános iskola	11

Helyezés	Intézmény neve	Település	Fenntartó, típus	Megmozdulások száma
12	Verseghy Ferenc Gimnázium	Szolnok	gimnázium	10
13	Szegedi Deák Ferenc Gimnázium	Szeged	gimnázium	10
14	Nyitott Világ Fejlesztő Iskola	Budapest	gyógy- pedagógiai	10
15	Kispesti Károlyi Mihály Magyar-spanyol Tannyelvű Gimnázium	Budapest	gimnázium	10
16	Hétvezér Általános Iskola	Székesfe- hérvár	általános iskola	10
17	ELTE Radnóti Miklós Gyakorló Általános Iskola és Gyakorló Gimnázium	Budapest	felső oktatási fenntartású	10
18	Budapest I. Kerületi Szilágyi Erzsébet Gimnázium	Budapest	gimnázium	10
19	Vermes Miklós Általános Iskola	Budapest	általános iskola	9
20	Vecsesi Andrássy Gyula Általános Iskola	Vecses	általános iskola	9
21	Pécsi Leőwey Klára Gimnázium	Pécs	gimnázium	9
22	Óbudai Gimnázium	Budapest	gimnázium	9
23	Nyíregyházi Evangélikus Kossuth Lajos Gimnázium	Nyíregy- háza	egyházi	9
24	Német Nemzetiségi Gimnázium és Kollégium	Budapest	nemzetiségi	9
25	Lovassy Gimnázium	Veszprém	gimnázium	9
26	Képző- és Iparművészeti Szakgimnázium és Kollégium	Budapest	gimnázium	9
27	Jaschik Álmos Művészeti Szakgimnázium és Technikum	Budapest	gimnázium	9
28	Huzella Tivadar Két Tanítási Nyelvű Általános Iskola	Göd	általános iskola	9
29	ELTE Trefort Ágoston Gyakorló Gimnázium	Budapest	felsőoktatási fenntartású	9
30	Csík Ferenc Általános Iskola és Gimnázium	Budapest	12 évfolyamos	9
31	Bakács Téri Ének-zenei Általános iskola	Budapest	általános iskola	9

Az intézményen belüli részvételi arány vizsgálata még érdekesebb lehet. Természetesen ebben az esetben sem várható el, hogy a munkavállalók hasonlóan gondolkodjanak és cselekedjenek. A pálya különböző munkavégzési helyein és eltérő fázisaiban dolgozó tanerők nagyon változatos megküzdési stratégiákkal rendelkezhetnek a nehezebb

helyzetekben. Az adatokból az derül ki, hogy a sztrájk ügyében meglehetősen megosztott a pedagógus társadalom. Ritka jelenség az, ha egy intézményben 80 százalékot meghaladó a sztrájknapokon történő munkabeszüntetésben részt vevők aránya. Sok intézményben általában 50 százalék körüli, vagy az alatti a részvétel. Országos átlagban a pedagógus-vertikum 20 és 40 százalék közötti mértékben vett részt a 2022-es év sztrájkjaiban.¹³

Izgalmas kutatások célja lehetne egy tipikus „sztrájkoló pedagógus profil” és egy tipikus „nem sztrájkoló pedagógus profil” felállítása. Ennek hiányában is feltételezhetjük, hogy a sztrájkba nem bekapcsolódó tanerők jelentős része nem látja értelmét a korlátozott sztrájkjog viszonyai közötti sztrájknak, inkább a polgári engedtelenséget választja, vagy a demonstrációkon való részvétellel fejezi ki tiltakozását. A speciális magyar helyzetre való tekintettel nem hagyható figyelmen kívül az életkorral való kapcsolat lehetősége sem. A magyar pedagógus korfa a pálya előregedését mutatja (Lannert, 2021). Vélhetően nem egyedül eset, ha egy nyugdíjhoz közel álló tanerőt már kevésbé érdekel az oktatás reformjáért való küzdelem.

Érdemes kiemelni a szakszervezetekhez való viszony kérdését – bár a sztrájkok szervezéséhez nem kell szakszervezeti tagnak lenni, illetve vannak intézmények, ahol egyetlen sztrájkoló sem szakszervezeti tag. Magyarországon a szakszervezetekhez való viszonyulást a pártállami időszak súlyos öröksége terheli. Ebben az időszakban ezek a formációk gyakorlatilag a monolit államhatalom zsebszervezetei voltak, vezetőik pedig az állampárt Központi Bizottságában is ott ültek. Különösen érdekes lehet ennek összevetése a portugál helyzettel, hiszen 2022-ben Portugáliában is jelentős tanári megmozdulások zajlottak, nagyobb szakszervezeti erővel. A dél-európai katonai diktatúrákban a hetvenes években lezajlott demokratikus átalakulást közvetlenül megelőzően a szakszervezetek a demokráciáért küzdő erők közé tartoztak (Robert, 2020). A magyar szakszervezetek reputációjának az sem szolgált előnyére, hogy a rendszerváltás után éppen a pedagógusok szakmájában következett be, hogy az egyik ágazati szakszervezet vezetője 1995-ben úgy szervezett sztrájkot és tüntetést, hogy egyben az egyik kormányzó párt parlamenti képviselője is volt.¹⁴ A történelmi okokra visszavezethető averzió mellett számos más oka is lehet a pedagógus munkavállalók alacsony szakszervezeti szervezethez tartozásának. Gyengének tarthatják a szakszervezetek hatékonyságát, nyűgnek tartják a tagdíjfizetést, vagy egyszerűen csak teljesen apolitikus és semleges életet kívánnak élni, ebbe pedig egy szakszervezeti tagság sem fér bele.

Mindezt figyelembe véve vélelmezhető, hogy egy erős intézményi szakszervezeti csoport léte pro-faktor lehet a sztrájkok mértékében és intenzitásában, míg a szervezethez tartozás alacsony foka vagy hiánya mérsékelheti az aktivitást. Jelentős helyi eltérések lehetnek. Érdemes felhívni a figyelmet arra a „22-es csapdájára” jelenségre, hogy sokan a vélt alacsony hatékonyság miatt nem lépnek be a szakszervezetekbe, míg a nagyobb hatékonyság feltétele lenne a minél magasabb arányú szervezethez tartozás. A pedagógusok érdekvédelmi szervezeteinek taglétszáma ugyan növekszik, de továbbra is 20 százalék alatti. A mintegy 139 000 fős pedagógus-vertikumból minegy 16 000 fő tagja a Pedagógusok Szakszervezetének (PSZ), a Pedagógusok Demokratikus Szakszervezete (PDSZ) pedig mintegy 5000 tagot számlál.¹⁵ Vélhetően ez a szakma gyenge érdekérvényesítő képességének legfontosabb oka. Összehasonlításképpen Finnországban ez az arány 90 százalék feletti, ez a szakma nagyon erős érdekérvényesítő-képességének és megbecsültségének egyik alapja (Bús, 2015).

Lényeges hangsúlyozni, hogy vélhetően számos tanár szívesen bekapcsolódna a sztrájkokba, de ezt anyagi okokból nehezen engedheti meg magának, hiszen a sztrájk idejére nem kap munkabért. A magyarországi pedagógus-vertikum munkavállalóinak mintegy négyötöde nő, jelentős részük gyermekeket nevel (Sági és Varga, 2011). Nem csupán az óvodákban nagyon magas a női munkaerő aránya, hanem az általános iskolákban is, felmérések szerint 84% (Lannert, 2021). A gyermeküket egyedül gondozók számára

különösen megterhelő a hosszabb idejű sztrájkolás, de igaz ez a többgyermekes családokra vagy a pályakezdő fiatalokra is. Alapvetően a mesterségesen alacsonyan tartott bérek teszik lehetetlenné leginkább az érdekvégyesítő sztrájk lehetőségét. A sztrájkot a valamilyen okból magasabb fizetési kategóriájú, elsősorban középfokú intézményekben dolgozó, másod- és harmadállásokkal vagy saját vállalkozásokkal is rendelkező, jobb munkaerőpiaci környezetben élő tanerők engedhetik meg maguknak. Összefoglalva megállapíthatjuk, hogy az alacsony bér hatékony eszköz a kormány kezében arra, hogy az oktatási rendszer gyökeres megváltoztatását célzó tömeges sztrájkokat megelőzze.

Izgalmas kérdés, hogy vajon bekapcsolódnak-e a munkabeszüntetésekbe az intézményvezetők. Akad példa több héten át polgári engedetlenséget folytató igazgatóhelyettesre (Pécsi Művészeti Gimnázium, Szakgimnázium és Technikum). Az igazgatók viszont a vezetőhelyettesekhez és a tantestülethez képest is kényesebb helyzetben vannak. A 2019. évi LXX. törvény a köznevelést szabályozó törvények módosításáról egy szinte rejtett deregulációval lényegesen megváltoztatta az iskolavezetők kinevezési eljárását. Az intézményi nevelőtestületektől elvették a hivatalos véleményezési jogot.¹⁶ Ennek alkalmazása 2013 előtt általában azt jelentette, hogy a tantestület által választott jelölt lett az iskolavezető. 2013 után számos botrány (Debrecen, Jászkunszállás, Miskolc, Szigetszentmiklós, Vál) tört ki amiatt, hogy a fenntartó nem a tantestület által rátermettnek tartott jelöltet nevezte ki, időnként olyanokat, akiket a tantestületből szinte senki nem támogatott. A kötelező tantestületi véleményezés eltörlésével, illetve a szakmai feltételek jelentős lazításával teljesen nyilvánvalóvá vált, hogy az igazgatók miniszteri kinevezése politikai alapon történhet. A tantestület bizalmát élvező, választott vezető helyett a hatalom helytartójának szerepét szánhatják az igazgatóknak. Ennek egyik következménye lehet, hogy azok a rátermett tanárok, akik nem kívántak ilyen szerepbe kerülni, 2019 után már nem is pályáztak iskolavezetői beosztásra.

A diákmozgalmak evolúciója

A közoktatásban tanuló diákok mozgalmi a rendszerváltás utáni Magyarországon 2012-ben kerültek először az országos figyelem középpontjába. Ezek a frissen belépő aktorok újfajta szervezeti kereteket öltöttek. A hagyományos diák-önkormányzatisággal szemben a hálózatosodás elve alapján igyekeztek szerveződni, hasonlóan a felsőoktatásban megjelenő hallgatói hálózatokhoz. Akcióik a felsőoktatásban állami finanszírozással felvehető hallgatók számának drasztikus csökkentése ellen tiltakoztak. A középiskolások által létrehozott Középiskolai Hálózat (KIHA) és az egyetemi, főiskolai hallgatók által alapított Hallgatói Hálózat (HAHA) a hagyományos diákönkormányzati szervek mellett, részben azok kritikusaként lépett fel (Arató és mtsai, 2014). A képviselési elv helyett a közvetlen demokrácia elemeit jelenítették meg, és sajátos kommunikációs formákat honosítottak meg. A két hálózat szorosan együttműködött egymással, ugyanakkor az iskolai és egyetemi tanárokkal is kapcsolatokat keresett. A hálózatok igyekeztek országszerte kiépülni, országos fórumokat rendeztek (Arató és mtsai, 2014). A 2013-ban befejeződött tüntetéshullám után azonban tevékenységük gyakorlatilag jelentéktelenné vált, nem váltak országos diákmozgalom alapjaivá.

2014-ben a hivatalos, felülről szervezett országos diákparlament alternatívájaként definiálta magát a részben korábbi KIHA-tagok által szervezett Független Diákparlament. Ez a testület képviselési elvre épült és országos lefedettségre törekedett. A képviselőket választották, a képviselő-jelöltek egy Facebook-platfomon jelentkezhetek, itt fejthették ki programjaikat.¹⁷ A 2016-ban indult, a közoktatási rendszer reformjéért síkra szálló tanári tiltakozási hullám már jelentős támogatást kapott a diákszervezetektől. A tanári megmozdulások mellett rendszeressé váltak a diáksztrájkok.

2017 őszétől új lendületet vettek a diákok akciói. A folyamatot egy diáklány nyílt levele indította el, aki az oktatási rendszer lényegét érintő reformokat és párbeszédet követelt az akkor még létező, az oktatásért felelős Emberi Erőforrások Minisztériumától. A Független Diákszövetség javaslatcsomagokat dolgozott ki az oktatási rendszer átalakítására. Az érdemi válasz elmaradása után a szervezet több tízezres tüntetéseket tudott szervezni Budapesten, sőt a fővárosban és a vidéki nagyvárosokban néhány nagyobb sztrájknapot és iskolabojkottot is hirdettek.¹⁸

A változást kívánó diákok fő követeléseiket 12 pontban foglalták össze, és ultimátumot adtak a kormánynak az ezekről való tárgyalások megkezdésére. Esélyteremtő iskolarendszer mellett foglaltak állást, követelték a tankötelezettség felső határának 18 évre történő visszaállítását. A lemorzsolódással fenyegetett diáktársak mellett figyelmük kiterjedt a szakképzés átalakítása miatt hátrányosabb helyzetbe kerülőkre is. A méltányosság jegyében követelték, hogy minden érettségit érintő változás csak felmenő rendszerben történjen, ne menetközben változzanak a játékszabályok. Központi problémájuk volt, hogy a magas óraszámok és a kötött tananyag miatt elvész a diákok szabadideje és az elmélyülésre való lehetősége. Ezért 30, illetve 25 órában kívánták korlátozni a középiskolások, illetve az általános iskolások heti óraszámát. Fontos hívószavaik voltak a kritikai gondolkodásra és a felelős állampolgárságra nevelés.¹⁹ Érdekes módon azonban nem merült fel annak az igénye, hogy a korosztály egy jelentősebb része a képviselői demokrácia választási keretein belül is érvényesíthesse érdekeit. Nem vetették fel az aktív választójog 16 éves korra való csökkentésének kérdését, holott ez már számos uniós tagországban gyakorlat, például a szomszédos Ausztriában is (Zeglovits és Zandonella, 2013).

A nagyszabású tiltakozások lecsengése után a Független Diákszövetség 2019-ben átalakult, és felvette az Alternatív Diákközpontú Oktatásért Mozgalom nevet. A szervezet honlapja szerint a képviselői elv helyett mozgalmi, részvételi elvre alapozva igyekeztek nyomásgyakorló erejüket növelni. Ezzel a képviselői elvre épülő területi lefedettség megszűnt, a tevékenység inkább néhány nagyvárosra (Budapest, Debrecen, Győr, Szeged) összpontosult. Az ADOM küldetése a szervezet honlapja szerint egy modern, diákközpontú, esélyteremtő oktatási rendszer megteremtéséért való küzdelem.

A változást kívánó diákok fő követeléseiket 12 pontban foglalták össze, és ultimátumot adtak a kormánynak az ezekről való tárgyalások megkezdésére. Esélyteremtő iskolarendszer mellett foglaltak állást, követelték a tankötelezettség felső határának 18 évre történő visszaállítását. A lemorzsolódással fenyegetett diáktársak mellett figyelmük kiterjedt a szakképzés átalakítása miatt hátrányosabb helyzetbe kerülőkre is. A méltányosság jegyében követelték, hogy minden érettségit érintő változás csak felmenő rendszerben történjen, ne menetközben változzanak a játékszabályok. Központi problémájuk volt, hogy a magas óraszámok és a kötött tananyag miatt elvész a diákok szabadideje és az elmélyülésre való lehetősége. Ezért 30, illetve 25 órában kívánták korlátozni a középiskolások, illetve az általános iskolások heti óraszámát. Fontos hívószavaik voltak a kritikai gondolkodásra és a felelős állampolgárságra nevelés.

A szervezeti változás talán nem volt szerencsés a diákok reprezentációját tekintve. A küldetésnyilatkozat szerint a cél „összetartó helyi diákcsoportokra támaszkodva erős alapszervezetek létrehozása” oly módon, hogy „településről településre vonjuk be a diákokat az oktatás modernizálásáért folytatott szerveződésbe”.²⁰ Kulcskérdés ez abból a szempontból is, hogy a diákmozgalmak mennyire tudják tevékenységükbe, vagy egyáltalán látókörükbe bevonni az oktatási rendszer problémái által leginkább érintett hátrányos helyzetű diákokat.

A mozgalom mégsem lett annyira kiterjedt, mint a korábbi képviseleti rendszer. Ugyanakkor az ADOM mint a 2022-es diáktüntetések egyik fő aktora főszervezőként egy mintegy 80 000 főt megmozgató, hazai viszonylatban hatalmas tüntetés megszervezésének sikerét könyvelhette el 2022 októberében. Ez részben annak tudható be, hogy nagyvárosi magjában erős maradt, illetve egyre nagyobb ismertségre tett szert, mivel folyamatosan dolgozott különböző konkrét javaslatokon. A szervezet „önbevalló” statisztikája alapján a Független Diákszervezet és az ADOM együttes nyolc éve alatt mintegy 400 településről 1000 diák szólalt fel különböző rendezvényeken a modern, diákközpontú, esélyteremtő oktatás érdekében.

2022-ben az ADOM Diákmozgalom mellett új diákszervezet kapcsolódott be a pedagógusok sztrájkmozgalmának támogatására, a Diákok a Tanárokért nevű szervezet. Ez elsősorban budapesti gimnáziumok diákkormányzatainak együttműködése révén jött létre. Szerveződésében a képviseleti és a mozgalmi elv így egyszerre jelent meg. Már működésük első heteiben, március közepén rendkívül nagy visszhangot keltő, többezres demonstrációkat és látványos akciókat szerveztek a tanári sztrájkkövetelések támogatására, illetve az oktatási rendszer megváltoztatásáért. A vidéki városokban elsősorban az egyes intézmények diákkormányzatai szervezték meg a diákok tiltakozó és szolidaritási akcióit. Nagyon sok múlott a képviseleti szervek agilitásán és a helyi közösség támogató légkörén, az adott település felhajtóerején. Valószínűleg ez magyarázhatja, hogy egyes városokban intézmények tucatjaiban szerveződtek diákközpontok, más városokban pedig észrevehető diákközpont nélkül telt el a 2022-es év. A középiskolák nélküli falvakban annyiban tudtak megjelenni a diákmozgalmak, amennyiben az ott állandó lakóhellyel rendelkező tanulók valamelyik városi középiskola diákszerveződésébe bekapcsolódtak. A hatékonyabb képviselet és szervezés érdekében 2022 októberén a diákszervezetek létrehozták az Egységes Diák Front nevű új mozgalmat.

A 2022-es év folyamatait elemezve kiemelten fontos a diák-tiltakozás és a szolidaritás különböző formáinak vizsgálata. Bebizonyosodott, hogy nagyobb tömegeket tudnak rendezvényeikre vonzani, mint a kizárólag felnőtt szervezetek által tervezett események. Direkt akcióik között voltak hídfoglalások, flashmob-akciók, szolidaritási virrasztások, illetve performansz-elemek, mint például a parlament épületének iskolapadokkal való körbevétele, vagy a tanárokat fenyegető tankerületi levelek „rituális” elégetése. Különösen látványos, nagy feltűnést és visszhangot keltő akciók voltak a felnőtt szervezetekkel közösen, a fővárosban és országsszerte megszervezett élőláncos tiltakozások. Ezeket általában a reggeli csúcsgalamban tartották, így a munkába igyekezve, araszolva rengetegen láthatták ezeket, így nem lehetett őket a nagy nyilvánosság előtt elhallgatni vagy leértékelni.

A transzparensek szövegei számos esetben rendkívül éles rendszerkritikát fogalmaztak meg. Ellentétben a tanárok egy részével, a diákok nem félnek az államhatalom esetleges retorzióitól. A tekintélytisztelt hiánya célba talált, maga az oktatásért felelős miniszter is sértődötten beszélt róluk a Ludovika Akadémián december 22-én tartott beszédében. Véltetően ennél is fontosabb azonban az egész politikai szférával szemben megjelenő generációs kritika, mely megfogalmazást nyert Pécsen tüntető diákok egyik transzparenst: „Azért van szükség az oktatásra, mert nem lehet mindenkiből politikus.” A diákok kritikája az egész jelenlegi felnőtt közéleti gyakorlatra vonatkozik. Ez a generációs

kritika olvasható ki Pankotai Lili pécsi diáklány elhíresült beszédéből is. A tanárokkal szolidaritást vállalnak, mert az iskolában a tanárok és a diákok között normális esetben kialakul egy generációs párbeszéd, míg hivatalos „politikai szférával” nincsen ilyen kapcsolatuk. A hatalom pedig egészen látványosan elutasított minden párbeszédet, időnként lenézően a tanárok eszközeinek minősítve őket.

A diákok által szervezett tüntetések létszámadatai mutatják a mozgalom erősödésének tendenciáját. Márciusban, a Diákok a Tanárokért Mozgalom által szervezett első tüntetésen mintegy 5000 fő vett részt. Szeptember 2-án elérte a résztvevők száma a tízezret. Az október 5-én rendezett hídfoglalásba és az ezt követő tüntetésekbe mintegy 40 000 tiltakozó kapcsolódott be, október 14-én körülbelül 30 000 fő tüntetett. Október 23-án, az ADOM Diákmozgalom által kezdeményezett felnőtt szervezetekkel közösen szervezett rendezvényen a résztvevők száma már 80 000 körül járt.

Ezeket követte a 2022-es év legnagyobb országos diákakciója: a december 8-án tartott országos ülésstrájk adatai támpontot adhatnak ahhoz, hogy mennyire sikerült kilépni a „budapesti buborékból”. Összesen 136 oktatási intézményből csatlakoztak hivatalosan diákok az ülésstrájkhoz, Békés és Nógrád kivételével minden megyéből részt vettek intézmények. Mivel a diáksztrájk elsősorban, sőt szinte kizárólag a középiskolás korosztályt mozgatta meg, a településeket tekintve elsősorban a középiskoláknak is otthont adó városok jellemzőek. A 32 település között egyaránt vannak nagyvárosok (például Ajka, Debrecen, Győr, Kecskemét, Miskolc, Nyíregyháza, Pécs, Szeged, Szolnok, Szombathely, Veszprém, Zalaegerszeg) és kisvárosok (például Balatonalmádi, Bonyhád, Budaörs, Dunaföldvár, Érd, Gödöllő, Monor, Ráckeve, Szigetszentmiklós, Tata, Vác). A megyeszékhelyek közül látványosan hiányzik Békéscsaba és Salgótarján.²¹

Talán természetes, hogy életkorunknál fogva elsősorban a középiskolások tudják magukat artikulálni, a diákok tiltakozásait láthatóan nem a tanárok szervezik. Meglepő viszont, hogy a 14–19 éves korosztály tanulóközösségeit tekintve mennyire alacsony a szakképző intézményekben tanulók részvételi aránya. A 136 intézmény között alig jelenik meg a szakképzés, a diákmozgalmak itt láthatóan sokkal kevésbé tudtak artikulálódni, illetve nem tettek erőfeszítéseket arra, hogy kapcsolatba kerüljenek máshol működő diákszervezetekkel.

A diákmozgalmak és a tanári tiltakozások hozadéka

Milyen eredményekkel járt a rendszerváltás utáni legnagyobb oktatási témájú tiltakozássorozat? E sorok írása idején, 2023 elején csekély előrehaladást lehet elkönyvelni. A nyomásgyakorlás eredményeképpen, hosszú évek után először lezajlott egy nagyon korlátozott és merev keretek közé szorított egyeztetés, ahol mintegy 400 iskola képviselői találkoztak az oktatásért felelős Belügyminisztérium vezetőivel. Közülük húsz, előre válogatott megszólaló nyíltan szembesíthette a kormány képviselőit az oktatás valós helyzetével. A fórum dramaturgiai keretei közé tartozott, hogy hivatalosan a nyilvánosság kizárásával zajlott, bár az itt készült hangfelvételek és videók kiszivárogtatása nyomán az elhangzottak széles körben ismertté váltak.

A találkoztót optimista olvasatban lehet a régen várt, hosszú ideje követelt párbeszéd kezdetének tekinteni. Az eseményen azonban a kormányzati oldal az iskolai igazgatók éles kritikája ellenére sem mutatott semmilyen hajlandóságot az oktatáspolitikai korrekciójára. Semmilyen komplex kormányzati stratégia nem körvonalazódott a tanári szakma vonzerejének növelésére. Az égető bérkérdés tekintetében pedig mintegy 10 százalékos, az infláció szintjénél jóval alacsonyabb pótlékemelésről született döntést jelentettek be. Csupán ígéret szintjénél fogalmazódott meg egy esetleges, hároméves periódusra elnyújtott, 21+25+29 százalékos béremelés.

Ezekon a konkrét tényeken túlmenően érdemes megvizsgálni, hogy az oktatási rendszer egésze szempontjából milyen mélyebb folyamatokat indított el, vagy erősített fel a 2022-es, nagy volumenű tanári, illetve diákmozgalmi aktivitás. Miben épített és mennyiben rombolt?

A diákmozgalmak látványos kiállása a sztrájkoló, illetve a polgári engedetlenség miatt elbocsátott tanárok mellett példa a gyakran hiányolt *társadalmi szolidaritásra*. A diákok fellépése új megvilágításba helyezte a társadalmi szolidaritás értékét. A szülői szolidaritás is megjelent különböző szinteken, jellemzően egyes iskolák szülői munkaközösségei hoztak létre támogató szervezeteket. Országos szinten azonban a szülői kiállítás kevésbé látványosan artikulálódott, mint a diákok támogatása.

Az oktatási rendszer ügyében a szolidaritás megjelenése, intenzitása kapcsolódik a *tudás értékéhez és megbecsültségéhez*. Az oktatás modernizálásáért és erőteljesebb finanszírozásáért (beleértve a magasabb béreket is) zajló mozgalmak sikerének vagy kudarcának egyik kulcstényezője, hogy a társadalom milyen mértékben érti meg, kíséri figyelemmel és támogatja a tudásközvetítéshez kapcsolódó ügyeket. A „tudásmozgalmak”, ha nevezhetjük így a 2022-es év tanári és tanulói megmozdulásait, csak akkor tudnak kellő nyomásgyakorló erővel bírni, ha az oktatás problémáinak megoldatlansága politikai költséget jelent a hatalom számára (népszerűség csökkenése, szavazatvesztés, bizalomhiány). Ezt a kérdést nagyon nehéz objektíven vizsgálni, de az iskolázottságra vonatkozó adatok szolgáltathatnak valamilyen támpontként. A rendszerváltáskor európai összehasonlításban Magyarországon volt az egyik legalacsonyabb a felsőoktatásban tanuló hallgatók aránya a teljes népességhez képest (Híves és Kozma, 2014). Illetve a fejlett nyugat-európai országokhoz képest az érettségivel rendelkezők aránya sem volt magas (Fehérvári és Híves, 2017), a szocialista nagyipar tömegesen foglalkoztatott alacsony képzettségű, vagy szakképzetlen munkaerőt. Az 1990 után bekövetkezett felsőoktatási expanzió során növekedett a magasabb iskolai végzettséget szerzők száma. A felsőoktatás bővülése azonban a 2010-es évek elején megállt, és a 2020–2022 közötti adatokat összehasonlítva a 2002–2004 közötti időszakkal, mintegy 60 000–70 000 fővel kevesebben kezdik meg tanulmányaikat a magyar felsőoktatási intézményekben.²² A népesség alacsonyabb hányada rendelkezik egyetemi végzettséggel, mint az Európai Unió országainak többségében, illetve a felsőoktatási képzésben részt vevő 20–24 évesek aránya alacsonyabb, mint a régió más országaiban.²³ Habár 1990 után a középfokú pályaválasztásnál trendszerűen a gimnáziumok váltak a legnépszerűbb intézménytípussá, 2010 után markáns kormányzati törekvések jelentek meg arra, hogy a szakmunkás-képzés felé tereljék a jelentkezőket (Fehérvári és Híves, 2017).

A tanárok, a diákok és a szülők tiltakozó megmozdulásai az ország jövőképeről is szólnak. A minőségi oktatást nehezítő, vagy akár teljesen ellehetetlenítő, rendszerszintű problémák miatt kibontakozó tiltakozás a tudásalapú társadalom jövőjéről szól. Sarkosan fogalmazva, egy magas műveltségű, tudásalapú társadalom és gazdaság lehetősége állhat szemben egy bérmunkás Magyarország jövőképevel. Ez a „bérrabszolga-ország” az olcsó, könnyen kihasználható, jogilag kevésbé védett, tehát kiszolgáltatott munkaerőt kínálhatja versenyelőnyként. Az oktatásba jelentős összegeket befektető, a tudásalapú társadalmat tudatosan építő, jövőorientált vízió alternatívája viszont csak akkor érvényesülhet, ha a politikai hatalom, illetve társadalmi konszenzus is támogatja ezt.

A 2022-es év oktatási mozgalmi hangsúlyosan felvetettek *esélyegyenlőségi kérdéseket*. Ezek elsősorban a tanárihiány következményeihez kapcsolódnak. A diákmozgalmak javaslataiban, demonstrációik és az itt elhangzó beszédek tematikájában hangsúlyosan megjelentek az oktatásból kiszoruló problémái, illetve a hátrányos helyzetű iskolák és a hátrányos helyzetű tanulók gondjai. Különösen figyelemre méltó ez abból kiindulva, hogy a diákmozgalmak motorjai elsősorban nagyvárosi gimnáziumok voltak, ahol a diákok szocio-ökonomiai háttere vélhetően az átlagnál kedvezőbb. A tanárihiány

leggyakoribb gyakorlati megjelenése, a nem szakos órátartás leginkább a hátrányos helyzetű településeket érinti, ahol a 13-15 százalékos arányt is elérheti (Lannert, 2021). Nahalka István szerint a hivatalos kormányzati statisztikák nyilvánosságának hiánya miatt a tanárhiányról folyó diskurzus jellemzően „barkácsolt statisztikák” alapján zajlik, a trendek azonban egyértelműen felismerhetőek (Nahalka, 2022). A minőségi tanárhiány és a nem szakos órátartás elsősorban azokat a hátrányos helyzetű tanulókat sújtja, akik Kozma Tamás és Híves Tamás szerint egy új felsőoktatási expanzió részesei lehetnének (Híves és Kozma, 2014).

A megmozdulások fontos hozadéka lehet a tanárok és a diákok *jogtudatosságának* növekedése. Ez természetesen a saját oktatási szerepeikhez kapcsolódó jogokra vonatkozik elsősorban, de tágabb kontextusban is fontos. A jogszabályok pontos ismerete, a jogtárak használata, a jogszerűség tiszteletben tartása a napi pedagógiai rutin során nem mindig kap kellő figyelmet, vagy háttérbe szorul. Egy konkrét példa lehet, hogy az SNI, illetve BTMN tanulók jogait rögzítő jogszabályok tartalmával valószínűleg nincsen minden pedagógus tisztában. A jogtudatosság kritikus szintjét gyakran sommásan pártállami örökségnek minősítik. Ugyanakkor vélhetően arról is szó van, hogy szükség van olyan ügyekre, melyek a jog fontosságára ráirányítják a figyelmet, és megértetik az oktatás szereplőivel, hogy a jogszabályok egy része az ő biztonságukat szolgálja. A magyar iskolákban előforduló drámai jogsértések és önkényeskedések gyakran csak akkor kerülnek felszínre, ha sajtónyilvánosságot kapnak.

A tárgyalt évben az iskolai hőmérséklet szabályozása miatt merültek fel elsősorban ilyen esetek. Ezek közül láttelel-értékű a kiskunmajsai katolikus általános iskolában előfordult vezetői önkény ügye. Az iskola vezetője „nevelő céllal” megiltotta a 14-15 fős tanteremben ülő kisdíákoknak, hogy kabátot vegyenek, így emlékeztetve őket arra, hogy ne hordjanak neki nem tetsző ruhákat. A történetben leginkább az a megdöbbentő, hogy az iskola pedagógusainak egy része végrehajtotta ezt az utasítást, holott egy jogilag és józan ésszel egyaránt igazolhatatlan döntésről van szó. Az eset a tömeges megbetegedések utáni szülői panaszok nyomán kapott nyilvánosságot.

Az oktatási mozgalmakhoz kapcsolódóan láthatjuk az *alattvalói viselkedésminták* és a *részvételi viselkedésminták* érvényesülését. A magyar oktatási szereplők egy része alattvalói magatartásformákra és reflexekre szocializálódott. Ennek gyökerei bizonyos mértékig a pártállami időkre vezethetőek vissza, de maga az iskola hagyományos, hierarchikus rendszere is hozzájárulhat ehhez (Jakab, 2020). A különböző tiltakozó mozgalmak példákat adhatnak a részvételi magatartásra, az aktív állampolgársághoz kapcsolódó felelős viselkedésmintákra.

A diákok *aktív állampolgárságra nevelésének* szempontjából meghatározó élmény lehet a diákmozgalmakba való bekapcsolódás és az aktív állampolgári tevékenység megélése. Ez különösen annak ismeretében fontos, hogy Magyarországon a demokráciára nevelés, a *civic education* tantervi beágyazottsága a nyugat-európai hagyományokhoz képest töredezett (Jakab, 2020). A korábban önálló társadalomismeret tantárgy kereteiben zajló jelenismereti nevelés súlya jelentősen csökkent 2012 után, a középiskolák zömében csak az utolsó éves történelem tananyag végén kapott röviden helyet. A 2020-ban hatályba lépett új Nemzeti Alaptanterv (NAT 2020) szűk területre egyszerűsített, „lebutított” ismeretanyagot kínál az úgynevezett „állampolgári ismeretek” tantárgy keretében. A tanterv hangsúlyozza, hogy a tantárgy célja a szabálykövető magatartásra való nevelés. Míg az aktív állampolgári tevékenység különböző formái szinte említés nélkül maradnak benne. A diákmozgalmak résztvevői így gyakorlatilag az iskolai tananyagtól függetlenül, de mégis az iskolához kapcsolódóan sajátítanak el olyan készségeket, melyek az aktív állampolgári lét fontos részei.

Az intézményi és tanári autonómiáról folytatott vita, ezek hangsúlyos megjelenése a tanári, illetve diákmozgalmak tematikájában ráirányította a figyelmet a *pedagógus*

önkép, illetve a *tanári létforma* felfogására és értelmezésére. A *kreatív értelmiségi lét* igénylése az egyszerű végrehajtói, „nemzet napszámosa” szerephez képest a tanári pálya egyik fő vonzereje is lehetne. Mélyebb vizsgálatok tárgyát képezhetné, hogy a tanári társadalom mennyire és hogyan igényli az autonóm, értelmiségi viselkedésformákat, illetve mennyire tud ezeknek a szerepeknek megfelelni. A tanárlázadások tematikájában kifejezésre jutott, hogy az ezekben megjelenő pedagógus aktorok nem kívánnak az aktuális politikai hatalom kiszolgálói lenni, hanem ettől független értelmiségiként a „jövőt” kívánják szolgálni. Tudományos kutatások, a nemzetközi szakirodalom célirányos szakirodalmi áttekintései is alátámasztják, hogy a tanári szakma vonzereje és a tanári attitűd szempontjából legfontosabb pro-faktorok közé tartozik az autonómia. Hasonlóan fontos a felelősségvállalás, a közösséghez tartozás érzése, a társadalmi megbecsülés, a kreatív értelmiségi lét (Fehérvári, 2022).

Feltételezhető, hogy a diákmozgalmak *lelki támaszt* biztosíthatnak az elégedetlen tanároknak, erősítve bennük azt a hitet, hogy mélypontra süllyedt megbecsültségük ellenére munkájuknak van értelme, hiszen támogatják őket azok, akikért dolgoznak. A diákok szolidaritása bizonyos mértékig a tanárokba vetett bizalmat is tükrözi. A tanárok, diákok, szülők közötti együttműködés is új megvilágításba kerül. Vélelmezhető, hogy az egyes helyi, intézményi szinteken a diák-tanár szolidaritás manifesztációja és az együttműködésen alapuló pedagógiai kultúra hatékony működése között összefüggés lehet, bár ennek sokoldalú vizsgálatához mélyebb empirikus kutatásokra és elemzésekre lenne szükség.

Az oktatási lázadások ismét felvetették az *oktatás és bürokrácia kapcsolatának* kérdését, szűkebben a tankerületi apparátus létjogosultságának és szerepkörének kérdését. A mozgalmak felszólalói gyakran megkérdőjelezik, hogy a tankerületi rendszer támogató-menedzselő funkciókat képes-e ellátni. A tanári elbocsátások azt a képet alakították ki, hogy a tankerületeknek elsősorban politikai ellenőrző és végrehajtó, fegyvelmező szerepkört szán a hivatalos oktatáspolitikai, mindezt rendkívül költségesen. A GDP-arányos oktatási ráfordítás adatának értelmezéséhez hozzátartozik, hogy ennek az összegnek tekintélyes része a produktív feladatellátást közvetlenül nem szolgáló, költséges tankerületi apparátus fenntartására folyhat el.

A tanárok és a diákok mozgalmaihoz természetesen potenciálisan káros jelenségek is kapcsolódhatnak. Növekedhet az egyes tantestületekben akár korábban is létező *megosztottság*, széthúzás, különösen a sztrájkokba való belépés problematikájához kapcsolódóan. Az elkeseredés miatt *radikalizálódhatnak* a mozgalmak követelései, ez sokakat elrettenthet az ezekben való részvételtől. Számos tanárnak a szakszervezetek kommunikációja is agresszívnek tűnhet. A polgári engedetlenség megítélése is nagyon különböző. Ezek az akciók gyakran inkább egyéni kiállások, mintsem kollektív, az egész tantestületekben szervesülő tevékenységek. Példaértékűek lehetnek a következő generációk számára, ám ezen a szervezetségi szinten nem célorientáltak.

A megosztó tevékenységek és kommunikációs formák miatt sajnos elveszhet a lehetősége annak, hogy szakmai konszenzusra lehessen jutni az oktatáspolitikai korrekcióját és a tanári szakma vonzóbbá tételét illetően. Ez súlyos károkat okoz a felnövekvő nemzedékeknek. Ugyanakkor felvetődik a kérdés, hogy egy politikailag erősen megosztott országban hogyan lehet szakmapolitikai konszenzusra jutni. A 139 000 fős pedagógus társadalomban természetesen sokan kormánypárti szavazók, támogatják a kormány különböző területeken hozott döntéseit. Kérdés, hogy milyen közös nevezőket lehetne találni a kormány politikáját általában támogató, illetve a vele szemben averziót érző pedagógusok között.

A közvélemény számára nehezítheti a tisztánlátást, hogy az egyes mozgalmak követelései kuszának tűnhetnek. Az Egységes Diák Front öt pontja rámutat a legfontosabb problémákra, ugyanakkor nagyon általánosan fogalmaz (megoldást a tanárihiányra, használható tananyagot, jobb körülményeket az iskolákban, érdekérvényesítő sztrájkjogot

a tanároknak, több figyelmet az oktatásra). A tanári mozgalmak kilenc pontjában keverednek a bérkövetelések, sérelmek, illetve az oktatási rendszer átalakítására vonatkozó követelések. A részletesebben kidolgozott oktatási reformokra vonatkozó elképzelések, például a Civil Közoktatási Platform úgynevezett kockás füzetei kevésbé ismertek a nagyközönség számára. Fontos lenne egyértelműen és közérthetően artikulálni, hogy miben és hogyan szorul átalakításra a jelenlegi, pártállami időket idéző, központosított oktatási rendszer.

Hangsúlyosan felmerül a *szakmai konzultációk* és a *szakmai konszenzus* kérdése. Számos jogszabályi módosítás történik szakmai konzultáció nélkül, szinte rejtetten. Ilyen volt például az iskolaigazgatók kinevezési gyakorlatának már említett módosítása. Tisztázatlan formában, a szakmai közönség és a diákság számára is érthetetlenül születnek az iskolák mindennapjait érintő lényeges döntések. Egy látványos példa erre a Kréta elektronikus napló rákényszerítése az állami iskolákra. Számos iskola felsőbb, a közvélemény számára intranszparens utasításra kénytelen volt a korábban bevált, jól működő elektronikus naplókat (például Mozanapló) a nehézkesen használható, kevésbé felhasználóbarát Krétára cserélni. Ezzel többször működési problémák léptek fel, sőt előfordult, hogy a rendszer teljesen összeomlott, illetve komoly biztonsági aggályokat vetett fel, hogy egy 15 éves gyereknek sikerült feltörnie. A közvélemény figyelmét érintően fontos felhívni a figyelmet arra, hogy számos jogi útra terelt eljárás zajlik, ahol bizonyos ügyekben előrelépés történhet. Ezek lehetnek rendszerszintű ügyek, például a kifizetetlen túlóradíjak ügye.

Az oktatás kritikus helyzete nem egyedülállóan magyar probléma az Európai Unióban. 2022-ben Szlovákiában is hasonló követelések mentén bontakozott ki tanári mozgalom. Jelentős megmozdulások voltak Portugáliában is. A hazai aktoroknak érdemes lenne figyelemmel kísérniük a külföldi szerveződési formákat és érdekérvényesítési módszereket is.

Összegzés

A 2022-ben történt események alapján három lehetséges utat látok arra vonatkozóan, hogy mi történhet 2023-ban. Az egyik lehetőség, hogy a tanárok és a diákok mozgalmi a szülők még erőteljesebb bevonásának köszönhetően kikényszerítik a jelentős béremelést a teljes pedagógus-vertikumban és a nem pedagógus iskolai dolgozók esetében is, valamint elérnek egy kompromisszumot a hatalmi érdekek és a szakmai, iskolai érdekek között, azaz megvalósulhat az oktatási rendszer valamilyen szintű korrekciója. A másik lehetőség, hogy a kormányzat jelentős, minimálisan 100 százalékos azonnali béremeléssel megosztja a tiltakozó tanárokat. A tanári pálya vonzóbbá válik a magasabb jövedelmek hatására, ezzel elkerülhető a változatlan formában fenntartott rendszer összeomlása. A diákok lázadásait adminisztratív eszközökkel vagy erőszakkal igyekeznek elnyomni.

A közvélemény számára nehezebbé tehető a tisztánlátást, hogy az egyes mozgalmak követeléseinek kuszának tűnhetnek. Az Egységes Diák Front öt pontja rámutat a legfontosabb problémákra, ugyanakkor nagyon általánosan fogalmaz (megoldást a tanárhiányra, használható tananyagot, jobb körülményeket az iskolákban, érdekérvényesítő sztrájkjogot a tanároknak, több figyelmet az oktatásra). A tanári mozgalmak kilenc pontjában keverednek a bérkövetelések, sérelmek, illetve az oktatási rendszer átalakítására vonatkozó követelések.

A harmadik lehetőség, hogy a tiltakozó mozgalmak semmilyen érdemi eredményt nem tudnak elérni, ez pedig néhány éven belül a közoktatás működésképtelenné válását jelentheti. Ezt az esélyegyenlőséget tovább romboló tűzoltó intézkedésekkel igyekeznek majd késleltetni, például megszüntetik a kisiskolákat, összevonják az intézményeket. A minőségi oktatást igénylő és tehetősebb rétegek már a középfokú oktatásban külföldi intézmények felé fordulnak. Ezek a diákok a felsőoktatásban, illetve diplomázásuk után is külföldön maradnak, ezzel is erősítve a kivándorlás tendenciáját. E sorok zárásakor, 2023 januárjában még nehezen látható, hogy melyik út a legvalószínűbb.

Szabados Péter

*Pécsi Tudományegyetem Bölcsész- és Társadalomtudományi Kar
Neveléstudományi Intézet Oktatás és Társadalom Doktori Iskola*

Köszönetnyilvánítás

Köszönöm szépen dr. Forray R. Katalin professzor asszony segítségét.

Irodalom

- Arató, F., Bigazzi, S., Restás, P., Serdült, S. & Takács, B. (2014). Párbeszédhiány és kettős kommunikáció. Diákmozgalom 2012-2013 fordulóján. *Educatio*, 23(1), 43–166.
- Bús, E. (2015). Tanárképzés Finnországban. *Iskolakultúra*, 25(11), 17–28. DOI: 10.17543/isk-kult.2015.11.17
- Fehérvári, A. (2022). Az iskolai attitűd kutatásának kérdései: elméleti modellek és lehetséges mérőeszközök. *Iskolakultúra*, 31(3), 57–74.
- Fehérvári, A. & Híves, T. (2017). Tanulói preferenciák, oktatáspolitikai szándékok. *Educatio*, 26(4), 567–580. DOI: 10.1556/2063.26.2017.4.5
- Forray R., K. (1998). A falusi kisiskolák helyzete. Oktatókutató Intézet.
- Híves, T. & Kozma, T. (2014). Az expanzió vége. *Educatio*, 23(2), 239–252.
- Jakab, Gy. (2020). A közvetlen állampolgári nevelés hazai hagyományairól. *Történelemtanítás*, 10(1–2). <https://www.folyoirat.tortenelemtanitas.hu/2020/05/jakab-gyorgy-a-kozvetlen-allampolgar-i-neveles-hazai-hagyomanyairol-11-01-07/> Utolsó letöltés: 2022. 12. 20.
- Kozma, T. (2012). *Oktatáspolitikai*. https://www.academia.edu/31928167/Oktat%C3%A1spolitikai_jegyzet_pdf
- Lannert, J. (2021). *Zárótanulmány az emberierőforrás-szükségéről a magyar közoktatásban*. T-TUDOK Tudásmenedzsment és Oktatókutató Központ Kft. https://www.t-tudok.hu/files/2/kutatasi_zarojelentes_t-tudok_magyar_210x297mm.pdf Utolsó letöltés: 2022. 12. 21.
- Nahalka, I. (2022). Közoktatás-politika 2018-2022. *Educatio*, 31(1), 4–29. DOI: 10.1556/2063.31.2022.1.22
- Robert, A. D. (2020). Teachers' unions and school democratization in Europe (second half of the twentieth century). In *Digital Encyclopedia of European History*. Sorbonne Université. <https://ehne.fr/en/encyclopedia/themes/education-teaching-and-professional-training/educational-democratization-and-inequality/teachers%E2%80%99-unions-and-school-democratization-in-europe-second-half-twentieth-century> Utolsó letöltés: 2023. 03. 30.
- Sági, M. & Varga, J. (2011). Pedagógusok. In Balázs, É., Kocsis, M. & Vágó, I. (szerk.), *Jelentés a magyar közoktatásról 2010*. Oktatókutató és Fejlesztő Intézet. 295–324.
- Thoreau, H. D. (1849/2017). *Resistance to Civil Government*. Createspace Independent Publishing Platform. https://www.norton.com/college/history/archive/resources/documents/ch13_04.html Utolsó letöltés: 2022. 12. 21.
- Zeglovits, E. & Zandonella, M. (2013). Political interest of adolescents before and after lowering the voting age: the case of Austria. *Journal of Youth Studies*, 16(8), 1084–1104. <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/13676261.2013.793785>. Utolsó letöltés: 2023. 01. 02. DOI: 10.1080/13676261.2013.793785

Jegyzetek

- ¹ <https://nedolgozzyen.hu/2020/01/30/bezzeg-a-szocik-alatt-nem-tuntikeztetek-mi> Utolsó letöltés: 2022. 12. 22.
- ² <https://m.nyest.hu/hirek/a-kormany-elfogadta-az-ellenzok-tabora-no> Utolsó letöltés: 2022. 12. 22.
- ³ <https://ckpinfo.hu/2022/11/26/osszesített-terkepen-az-oszi-tiltakozasok/> Utolsó letöltés: 2022. 12. 20.
- ⁴ <https://www.tanitanek.info/#rolunk> Utolsó letöltés: 2022. 12. 21.
- ⁵ <http://pdsz.hu/sztrajk> Utolsó letöltés: 2022. 12. 21.
- ⁶ <https://www.tanitanek.info/#rolunk> Utolsó letöltés: 2022. 12. 21.
- ⁷ <https://ckpinfo.hu/2022/11/26/osszesített-terkepen-az-oszi-tiltakozasok/> Utolsó letöltés: 2022. 12. 20.
- ⁸ https://mta.hu/mta_hirei/az-mta-elnoksegenek-allasfoglalasa-a-kozoktatás-helyzeterol-es-a-fejlesztés-hez-szukseges-teendokrol-112639 Utolsó letöltés: 2023. 02. 26.
- ⁹ <https://ckpinfo.hu/2022/11/26/osszesített-terkepen-az-oszi-tiltakozasok/> Utolsó letöltés: 2022. 12. 20.
- ¹⁰ <https://ckpinfo.hu/2022/11/26/osszesített-terkepen-az-oszi-tiltakozasok/> Utolsó letöltés: 2022. 12. 20.
- ¹¹ <https://ckpinfo.hu/2022/11/26/osszesített-terkepen-az-oszi-tiltakozasok/> Utolsó letöltés: 2022. 12. 20.
- ¹² <https://ckpinfo.hu/2022/11/26/osszesített-terkepen-az-oszi-tiltakozasok/> Utolsó letöltés: 2022. 12. 20.
- ¹³ <http://pdsz.hu/sztrajk> Utolsó letöltés: 2022. 12. 21.
- ¹⁴ <https://nedolgozzyen.hu/2020/01/30/bezzeg-a-szocik-alatt-nem-tuntikeztetek-mi/> Utolsó letöltés: 2022. 12. 22.
- ¹⁵ <https://pedagogusok.hu/belepes-a-szakszervezetbe/> Utolsó letöltés: 2022. 12. 22.
- ¹⁶ <https://mkogy.jogtar.hu/jogszabaly?docid=A1900070.TV> Utolsó letöltés: 2022. 12. 29.
- ¹⁷ <https://adommozgalom.hu/mozgalom/> Utolsó letöltés: 2022. 12. 20.
- ¹⁸ <https://adommozgalom.hu/mozgalom/> Utolsó letöltés: 2022. 12. 20.
- ¹⁹ <https://adommozgalom.hu/mozgalom/> Utolsó letöltés: 2022. 12. 20.
- ²⁰ <https://adommozgalom.hu/mozgalom/> Utolsó letöltés: 2022. 12. 20.
- ²¹ <https://d3knx7v8i1y46b.cloudfront.net/2022/12/ulo.jpeg> Utolsó letöltés: 2022. 12. 28.
- ²² ksh.hu
- ²³ ec.europa.eu/eurostat

Absztrakt

A tanulmány a magyar kormány oktatáspolitikájával szemben kritikát megfogalmazó mozgalmak tevékenységét vizsgálja. A dolgozat célja a pedagógusok által szervezett sztrájkok és polgári engedetlenségi akciók, illetve a tanárokkal szolidaritást vállaló diáklázadások evolúciójának, társadalmi háttérének és egymásra hatásának bemutatása. Vizsgálatomban felhasználtam a civil szervezetek és a szakszervezetek tanári megmozdulásokra és diákakciókra vonatkozó területi lebontású adatait. Az áttekintés vázolja a tiltakozó mozgalmak országossá válásának folyamatát, társadalmi reprezentáltságát, szerveződési formáit, legfontosabb követeléseit. Rámutat a mozgalmak intézményi és szervezeti hatásaira, kiemelve a szolidaritás értékét, az aktív állampolgárságra nevelés és a részvételi magatartás gyakorlati megjelenését, a pedagógusok és a tanulók jogtudatosságának növekedését, a tanári énképről és jövőképről, illetve a szakmai autonómiáról zajló diskurzus fontosságát. Vizsgálja az oktatási szereplők gyenge érdekérvényesítő képességének okait, illetve az oktatással kapcsolatos társadalmi és politikai konszenzus lehetőségét. A tanulmány mérlegeli a 2022-ben lezajlott tiltakozó mozgalmak hatásait, az oktatáspolitikai korrekciójának és a tanári szakma vonzóbbá tételének esélyeit.

Kulcsszavak: diákmozgalom, tanársztrájk, állampolgári nevelés, aktív állampolgárság, polgári engedetlenség